

ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ

«Ευγενείς γόννοι» στα πανεπιστήμια των ΗΠΑ

Του ΚΩΣΤΑ ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΥ*

Σε ομιλία του στο Πανεπιστήμιο του Γέιλ, ο αμερικανός πρόεδρος Μπους είχε εξάρει τη «μεγάλη τύχη» των φοιτητών των αμερικανικών πανεπιστημίων, εφόσον ακόμη και οι «μεσαίοι» από αυτούς (C students) μπορούν να ελπίζουν ότι θα φθάσουν κάποτε μέχρι το ύψος αξίωμα του προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών. Ορισμένοι απέδωσαν την αποστροφή αυτή στην προσωπική του εμπειρία. Όμως, σε αυτή την περίπτωση, η αναφορά είναι παραπλανητική, ενόσω δεν συμπληρώνεται με τα στοιχεία στα οποία ο σημερινός πρόεδρος οφείλει την άνοδο και διατήρησή του επί δύο θητείες στο προεδρικό αξίωμα. Ακόμη και αν αγνοηθούν οι πολιτικές προϋποθέσεις, όπως η σύμπραξη με ορισμένες κατηγορίες οικονομικών συμφερόντων και εκκλησιαστικών κύκλων, είναι αδύνατον να παρασιωπηθεί το «κοινωνικό κεφάλαιο», που έφερε τον σημερινό πρόεδρο στο αξίωμά του. Δύσκολα πείθει η γενίκευση μιας «προσωπικής» και ιδιαιτέρως περιστασιακής περίπτωσης.

Κάποιοι αμφισβήτησαν ανοικτά το αυθαίρετο προεδρικό συμπέρασμα: οι πρώτης κατηγορίας φοιτητές επιτυγχάνουν άνετα στη ζωή, όμως οι τρίτης, εάν δεν συγκεντρώνουν το οικογενειακό και κοινωνικό «κεφάλαιο» για να γίνουν πρόεδροι των Ηνωμένων Πολιτειών, διαθέτουν σήμερα όλο και λιγότερες ευκαιρίες προκειμένου όχι να επιτύχουν, αλλά ακόμη και να επιβιώσουν απλώς. Οι μέσοι όροι είναι στην εποχή μας περισσότερο απατηλοί από άλλοτε και οι πανεπιστημιακοί φοιτητές, όπως και η κοινωνία, διχάζονται σήμερα ανάμεσα σε δύο όλο και περισσότερο ακραίες καταστάσεις: σε όσους επιτυγχάνουν, των οποίων η αναλογία αποβαίνει όλο και μικρότερη, και σε όσους προορίζονται για το τέλμα της καθημερινότητας χωρίς προοπτική και αυτών η αναλογία δεν παύει ν' αυξάνεται.

Βεβαίως, ο ρόλος του πανεπιστημίου δεν είναι μόνον η καλλιέργεια της επιστήμης και η αναπαραγωγή των κοινωνικών ελίτ, αλλά είναι επίσης και η στρατολόγηση, συγκρότηση και ανάδειξη νέων ομάδων, η υψηλή κοινωνική κινητικότητα, προς όφελος ιδίως των αδύναμων κοινωνικών κατηγοριών. Εάν ο πρώτος στόχος καλείται «επιστημονικός και κοινωνικός ελιτισμός», ο δεύτερος φέρει το όνομα του «εκδημοκρατισμού». Οι δύο στόχοι συνδέονται μεταξύ τους: όσο διαφοροποιούνται οι κοινωνικές βάσεις του σπουδαστικού πληθυσμού, τόσο εμπλουτίζεται η επιλογή των άριστων, βελτιώνεται η επιστημονική επίδοση, ανανεώνονται οι κοινωνικές ελίτ.

Το αμερικανικό πανεπιστήμιο προβάλλεται σήμερα ως πρότυπο που συνδυάζει τους δύο στόχους. Όμως ο απολογισμός του στην πράξη αποβαίνει ιδιαίτερα μελαγχολικός. Σύμφωνα με στοιχεία από τη γνωστή έκδοση Social Register (1), που καταγράφει την κοσμικότητα των σπουδαστών, 92% των οικογενειών που ήταν παρούσες στα αμερικανικά πανεπιστήμια το 1940 εξακολουθούν να παραμένουν σε αυτά μέσω των απογόνων τους στη δεκαετία του 1990-2000. Η κοινωνική ανανέωση του σπουδαστικού πληθυσμού, τουλάχιστον στα επώνυμα αμερικανικά πανεπιστήμια, δεν φαίνεται να υπερβαίνει κάποια στατιστικώς αμελητέα όρια.

Στην τρέχουσα δεκαετία, με την κατακόρυφη αύξηση των διδάκτρων και τη συρρίκνωση του αριθμού των υποτροφιών, το σπουδαστικό σώμα αποβαίνει ακόμη περισσότερο κοινωνικά επιλεκτικό. Οι «έγχρωμοι» Αμερικανοί, ενώ αποτελούν 13% του συνολικού πληθυσμού και 19% των μαθητών των λυκείων, συμμετέχουν με λιγότερο από 4% στο σπουδαστικό σώμα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Ενώ εγκωμιάζεται στις επίσημες ομιλίες η σύνδεση ανάμεσα στα πανεπιστημιακά διπλώματα και στο επίπεδο της κοινωνικής επιτυχίας, ο αριθμός των διπλωματούχων υποχωρεί. Αυτό οφείλεται στο ότι οι φοιτητές από αδύναμες κοινωνικά κατηγορίες δεν συνεχίζουν τις σπουδές πέρα από μία διετία κατά μέσον όρο. Με την ανασφάλιστη εργασία στα φαστ-φουντ και στα Wal-Mart, δύσκολα χρηματοδοτούνται πολυετείς σπουδές με αξιόλογο επιστημονικό επίπεδο.

Εκτιμάται ότι 60% των ισπανόφωνων αμερικανών φοιτητών προορίζονται για χαμηλότερου επιπέδου επαγγελματικά «πανεπιστήμια» (community colleges), που κλείνουν εσπευσμένα τον κύκλο των σπουδών χωρίς υψηλές επιστημονικές ή επαγγελματικές αξιώσεις.

Στα διάσημα αμερικανικά πανεπιστήμια -Χάρβαρντ, Πρίνστον, Γέιλ, Στάνφορντ- διατηρείται η έννοια του «κοινωνικού και πολιτισμικού κεφαλαίου», με το οποίο εξασφαλίζεται προτεραιότητα στους γόννους των αποφοίτων τους έναντι των απλών υποψηφίων όσον αφορά την πρόσβαση (legacy preference). Χάρη στη θετική διάκριση, οι «ευγενείς» γόννοι διατηρούνται στον φοιτητικό πληθυσμό με τετραπλάσιο συντελεστή συμμετοχής από ό,τι οι υπόλοιποι σπουδαστές. Η επιστήμη διασώζεται, δεν ξεπέφτει στους πληβείους, οι κοινωνικές ελίτ εξασφαλίζονται, όμως δύσκολα μπορεί να υποστηριχθεί ότι ανανεώνονται είτε ότι διευρύνονται. Στα 146 περιζήτητα πανεπιστήμια της χώρας, που συγκεντρώνουν 10% του συνολικού σπουδαστικού πληθυσμού της Αμερικής, 74% των φοιτητών προέρχονται από τα πλουσιότερα κοινωνικά στρώματα και 3% από τα φτωχότερα. Στα 253 επόμενα ιδρύματα, διαπιστώνεται παραπλήσια κοινωνική πόλωση: 46% για τους πλουσιότερους, 7% για τους φτωχότερους. Οι σπουδαστές από «κατώτερες» κοινωνικές τάξεις

εξωθούνται κυρίως προς τα «μικρα» πανεπιστήμια, ελάσσονος περιωπής και αμφισβητούμενης κοινωνικής επιτυχίας.

Αντί να αμβλύνεται, η κοινωνική πόλωση στην ανώτατη αμερικανική εκπαίδευση οξύνεται κατά τις τρεις τελευταίες δεκαετίες. Μοχλός για τις δυσμενείς κοινωνικά εξελίξεις είναι η συγκράτηση των δημόσιων δαπανών και επενδύσεων για την εκπαίδευση. Μέχρι το 1980, τα δίδακτρα παρέμεναν σχετικά χαμηλά και χορηγούντο υποτροφίες ή χαμηλότοκα δάνεια σε περίπου 60% των σπουδαστών. Με τις πρόσθετες φιλολαϊκές ποσοστώσεις υπέρ των «μειονοτήτων», διαφοροποιείτο και εμπλουτιζότο η κοινωνική βάση του σπουδαστικού σώματος. Όμως, με την άνοδο των νεοσυντηρητικών, οι θεσμικές παρεμβάσεις υπέρ των κοινωνικά αδύναμων περιορίζονται και ακυρώνονται. Σήμερα, οι υποτροφίες και τα δάνεια καλύπτουν μόνον 40% των σπουδαστών.

Η δημόσια χρηματοδότηση επιβραδύνεται και τα πανεπιστήμια εξαναγκάζονται στην αυτοχρηματοδότηση μέσω ταχείας αύξησης των διδασκτρών. Μεταξύ 1976 και 1995, τα δίδακτρα τετραπλασιάστηκαν, ακόμη και στα δημόσια πανεπιστήμια. Παρόμοιος τετραπλασιασμός σημειώθηκε και στην περίοδο 1995-2006. Η επιβράδυνση των δημόσιων δαπανών στην εκπαίδευση παραδίδει τα πανεπιστήμια στις πλουσιότερες κοινωνικά τάξεις. Στη Βοστώνη, η κοινωνική πόλωση επικρατεί: από τις φτωχές συνοικίες, μόνον ένα τρίτο των απόφοιτων λυκείου διεκδικούν πρόσβαση σε πανεπιστήμιο, έναντι 97% των απόφοιτων από τις πλουσιότερες συνοικίες. Το θεσμικό πλαίσιο δεν έχει μεταβληθεί, όμως... η αύξουσα υποκατάσταση ιδιωτικής χρηματοδότησης στη δημόσια υπογραμμίζει ανελέητα έναν αντιδημοκρατικό και ταξικό χαρακτήρα της προσφερόμενης παιδείας. Ο κίνδυνος δεν είναι τόσο η ιδιωτική χρηματοδότηση, όσο κυρίως η επιλογή των φοιτητών με κριτήριο το εισόδημα. Η κοινωνική κινητικότητα δεν ενθαρρύνεται, αλλά καθλώνεται. Οι κοινωνικές ελίτ στεγανοποιούνται και δεν ανανεώνονται, ενώ για την πλειοψηφία της κοινωνίας οι συνθήκες επιδεινώνονται. Ορισμένα πανεπιστήμια εξακολουθούν ν' αριστεύουν, όμως, για την πλειονότητα των νέων, αυτό που ήταν άλλοτε αυτονόητο αποβαίνει σήμερα δυσπρόσιτο. Το δημοκρατικό έλλειμμα στην εκπαίδευση αυξάνεται και αυτό περιορίζει την ικανότητα ανανέωσης ολόκληρου του αμερικανικού πανεπιστημιακού συστήματος.

(1) Βλ. Social Register 2007, Νέα Υόρκη 2007.

kvergo@gmail.com